

UDK 930
Pregledni članak
Primljen 25. 3. 2010.
Prihvaćen 15. 11. 2011.

JURE KRIŠTO

Hrvatski institut za povijest
Opatička 10, HR-10 000 Zagreb
jkristo@isp.hr

SUKOBI FRANKA I SUPILA I PROBLEMATIČNO HISTORIOGRAFSKO NASLJEĐE O NJIMA

Na temelju izvornih tekstova Frane Supila i Josipa Franka i historiografske literature o njihovoj politici, autor analizira glavne točke njihovih prijedora oko problema hrvatske historiografije iz jugoslavenskoga razdoblja te predlaže prelazak na novu historiografsku paradigmu.

Ključne riječi: Frano Supilo, Josip Frank, historiografija, naprednjaci, Riječka rezolucija, novi kurs

1. Uvod

Tijekom dvadesetak godina hrvatske samostalnosti u historiografiji je nastala pojavnost da oni koji su bili korifeji znanja o prošlosti, a ujedno su bili istaknuti članovi Komunističke partije Jugoslavije (KPJ), niječu bilo kakav utjecaj komunističke ideologije i partijske stege na njihovu historiografiju (Gross 1993: 73; 1996: 13),¹ dok oni koji nisu bili članovi Partije odriču historiografsku vrijednost djelima partijskih historioografa. I jedni i drugi imaju, dakako, svoje sljedbenike te se tako i u historiografiji stvorila

---

¹ U bivšoj jugoslavenskoj historiografiji, piše Mirjana Gross, nije bilo "izravnog pritiska Centralnog komiteta [Komunističke partije]" na historiografiju. Drugdje priznaje da je "bilo marksizma" u bivšoj jugoslavenskoj historiografiji, pa i u njezinoj, budući da se oslanjala na poljskoga historičara Jerzyja Topolskoga. No, osim što u tom priznanju nije jasno da je Topolski bio član Centralnoga komiteta poljske komunističke partije, Gross ostaje pri ocjeni da je to bilo "korisno".

razjedinjenost koja pridonosi općoj društveno-političkoj klimi podvojenosti. To je vidljivo i kod onih koji se upuštaju u analizu stanja historiografije u Hrvatskoj.² Najčešći je fenomen izbjegavanje istinske kritike historiografije u komunističkom režimu i izbjegavanje ukazivanja na činjenicu da je Komunistička partija namjerno iskrivljivala povijest, a na povjesničarima je bila odgovornost da svoja istraživanja prilagode zadanoj slici povijesti.

No u Hrvatskoj postoji dodatni problem u historiografiji, koji bismo mogli identificirati kao otpor otklonu jugoslavenske paradigme. U ovom radu želim se koncentrirati na ukazivanje na tu pojavnost i na moguće objašnjenje njezina trajanja u promijenjenim društveno-političkim okolnostima. Izdvojiti ću pojavu historiografskoga odnosa prema dvojici politički istaknutih hrvatskih političara iz zasigurno presudnoga razdoblja hrvatske povijesti, prema Frani Supilu i Josipu Franku.

2. Frank i Supilo – historiografska razdjelnica

Raspolućenost hrvatske intelektualne elite po tektonskoj pukotini jugoslavenstva jasno je vidljiva iz djela autora koji se dotiču političkoga značenja i uloge Josipa Franka i Frane Supila. Kod tih se autora prepoznaju ideološki predznaci kad govore, primjerice, o Riječkoj rezoluciji i politici “novoga kursa”.

Pišući iz osebujne perspektive suradnika liberalnoga zagrebačkoga dnevnika *Obzora*, Josip Horvat portretira Supila u najprivlačnijim bojama, ističući njegovu živu duhovnu snagu, političku kombinatoriku, briljantnu taktičnost i druge kvalitete upravo u vezi s Riječkom rezolucijom (Horvat 1990: 271).³ U isto vrijeme Horvat upreže sve svoje nepobitne literarne talente kako bi oslikao Franka i “frankovluk” u najmračnijim nijansama (Horvat 1990: 288–289).

Priređujući 1953. godine za objavljivanje Supilovu *Politiku u Hrvatskoj*, Vaso Bogdanov napisao je uvodnik u kojem su sadržani svi parametri prema kojima je Komunistička partija očekivala pisanje novije hrvatske povijesti: cilj je “istinske” hrvatske politike “oslobođenje i ujedinjenje” u

---

² *Hrvatska revija*, Zagreb, 48/1998, br. 4, posvetila je cijelu sekciju problemima hrvatske historiografije, a radove su napisali Neven Budak, Darko Dukovski, Ivo Rendić Miočević, Franjo Šanjek, Mario Strecha, Damir Agičić i Hrvoje Matković.

³ Horvatu je Supilo bio omiljen političar te mu je posvetio dvije knjige. Supilov suvremenik i sudionik u političkim događajima Milutin Nehajev također je istaknuo kombinatoriku kao prepoznatljivost Supilova političkoga postupanja: “Taktika, kao rad, u politici [Supilu] je važnija od programa” (Nehajev, *Političke silhuete*, 48).

južnoslavensku državu, koja se postiže samo revolucionarnom borbom i u kojoj hrvatski narod konačno osigurava punu slobodu i neokrnjena prava te tako sam vlada svojom hrvatskom domovinom te ujedno raskrinkava negativnu ulogu građanske klase i njezinih stranaka i ulogu radničkoga pokreta (Bogdanov 1953: 89). Mnogi hrvatski povjesničari zaniijekali su da su se vodili tim i takvim načelima u svom profesionalnom bavljenju povijesti, ali pozornije praćenje toga rada podsjeća nas na njihovu neizostavnu prisutnost (Banac 1994: 14–33; Krišto 2001: 165–189).

Mirjana Gross također je upozoravala na Supilovu “istinsku ulogu” i na “svestranost njegove poruke”. I ona je impresionirana Supilovim odmakom od tradicionalne pravaške politike, njegovom nevjerom da Hrvatska može biti slobodna i neovisna o bilo kojim asocijacijama te njegovim političkim i ideološkim usmjerenjem koje je vodilo do “državne zajednice Južnih Slavena”.⁴ To je nazvala “modernim pravaštvom” za razliku od tradicionalnoga koje je navodno bilo zastarjelo i natražno. Gross je 1970. godine zaključila: “Frano Supilo još živi među nama i može svojim mislima, izloženim temperamentnim i originalnim stilom, održavati vezu s današnjim naraštajima. Hoćemo li razumjeti sav sadržaj i svu svestranost njegove poruke?” “Sadržaj” i “svestranost” te poruke te 1970. godine zasigurno nisu izlazile iz jugoslavenskih okvira te je interpretacija Supilove politike služila učvršćenju upravo tih okvira. Franka, s druge strane, M. Gross ocijenila je kao onoga “koji na prvo mjesto postavlja interese Monarhije” (Gross 1973: 291), tj. kao izdajnika. Lamentirala je da su “premnogi” kasno shvatili kako je Franku navodno iznad svega bila “dinastija i Monarhija, a ne Hrvatska” (Gross 1973: 299; 2000: 744).⁵

Nestankom jugoslavenskoga okvira i sustava koji je nametao historiografsku interpretaciju u službi njegova očuvanja s pravom se moglo očekivati da će se javiti i promijenjene interpretacije Frankove i Supilove povijesne uloge. To se, međutim, javljalo teško i dosta bojažljivo, dok je i dalje dominirao “stari” način njihova vrednovanja.

---

⁴ *Vijenac*, 18. rujna 1997, br. 96/V, prenio je članak M. Gross koji je objavila u časopisu *Dubrovnik* 1970. godine (XIII, br. 4), uz napomenu kako je “i nakon četvrt stoljeća klasičan uvod u supilovsku temu”. I u knjizi *Povijest pravaške ideologije*, 291, autorica je nedvosmisleno identificirala politiku “novoga kursa” kao “jugoslavensku struju”.

⁵ M. Gross je (2000) donekle ublažila svoje sudove o Supilu i Franku te više inzistira na “izvornom pravaštvu”. No, kad govori o “modernom pravaštvu”, bitno se ne odmiče od svojih ranijih postavki. Primjerice, Frankovo protivljenje ideji “slavenske uzajamnosti” (ili solidarnosti, kako profesorica preferira), M. Gross tumači kao služenje “dualističkim krugovima”.

Želeći označiti 125. obljetnicu Supilova rođenja i 95. obljetnicu njegova *Novoga lista*, Petar Strčić je samo preformulirao sud M. Gross, precizirajući mnogo izravnije od M. Gross da je Frankova politika bila navodno izdajnička.⁶ Slično i Nikša Stančić rezimira politiku Čiste stranke prava i Frankovu osobu na historiografskom tragu M. Gross, ističući da se Čista stranka prava oslanjala na “nesigurne” slojeve hrvatskoga društva usmjerene na vlasti i dinastiju, austrijsko-njemački i židovski kapital te “centralističke političke i vojne vrhove oko prijestolonasljednika”. Frankovo podržavanje trijalističkoga drukčijega preuređenja Monarhije protumačeno je samo kao dojam, a nije izostavljeno ni isticanje Frankove “snažne protusrpske retorike” koja je navodno služila monarhijskomu prođoru na Balkan (Stančić 2002: 126).

Ivo Petrinović u svojoj ranijoj knjizi o Supilu ustvrdio je da je uvijek ostao pravašem koji nastoji oko uspostave “autonomne” Hrvatske kao “članice južnoslavenske zajednice ravnopravnih naroda” (Petrinović 1988: 11). U radu koji je objavljen 2000. godine, zaključuje da je Supilo pao “kao žrtva ideala koje nije mogao ostvariti”, ne naznačujući jasno kakav je to bio ideal (Petrinović 2000: 54).

Bilo je, međutim, u Hrvatskoj povjesničara i publicista, a taj trend protokom vremena i dolaskom mlađih autora sve više jača, koji su kritizirali historiografiju proizvedenu u zagrljaju komunističke ideologije (H. Matković 1998, Krišto 2001, 2002, 2005). Još je 1970. godine Zvonimir Kulundžić lamentirao da je tragedija hrvatske historiografije u tome što su njome upravljali oni “koji su podanički služili dotadašnjim režimima” (Kulundžić 1970: 7). I Trpimir Macan je upozorio na posljedice komunističke historiografije: “Povijesna je znanost pod komunizmom općenito govoreći bila kontrolirana i dirigitirana, personalno i tematski. To je ostavilo nesumnjiv ideološki i neznanstven trag u razvoju znanosti, u svijesti njezinih nositelja, u rezultatima” (Macan 1998: 238). Mladen Švab se svojedobno pitao o mogućnosti “popravljanja” historiografije nastale u vrijeme komunizma nakon njegova pada te je zaključio da nakon pada Berlinskoga zida 1989. bilo kakvo popravljanje, ispravljanje ili poboljšavanje toga sustava (marksističke historiografije) ne dolazi u obzir te da “ni njegovi više ili manje istaknuti nositelji i provoditelji ne mogu biti promicatelji slobodnog građanskog društva, u našem slučaju tome primjerene povijesne discipline” (Švab 1996). Ivo Banac govori o “ozakonjenoj slici povijesti” u bivšim komunističkim režimima (Banac 1992: 43–44). Ta je slika povijesti proizvod “ideološkoga monopola” i cenzure drukčijih interpretacija. Posljedica ideološkoga mono-

---

⁶ Podlistak “U povodu 125. godišnjice rođenja Frana Supila i 95. godišnjice njegova ‘Novoga lista’”, *Slobodna Dalmacija*, 30. prosinca 1994. i dalje.

pola jest povlašteni položaj ljevice i njezine povijesti, a cenzure prešućivanje ne samo istaknutih pojedinaca iz “suprotnoga tabora”, nego i degradiranje čitavih grana povijesti (Banac 1992: 45).

U tom ozračju oslobođenome od jugoslavenske i komunističke paradigme javljaju se i drukčije valorizacije Franka i Supila. Trpimir Macan ističe obrat koji se dogodio u Supilovu razmišljanju tako što je pokušao naći saveznike u onima koje je ranije kritizirao zbog protuhrvatske politike (Macan 1992: 381). Iako je Ivo Perić usredotočio svoje zanimanje na “mladoga Supila” (Perić 1979), ističe da je politika “novoga kursa” počivala na krivim pretpostavkama, na što su već tada upozoravali Josip Frank i Ivo Prodan (Perić 1997: 206, Krišto 1996). Najviše je u smislu “rehabilitiranja” Franka napravio Stjepan Matković stručnom obradom Čiste stranke prava i njezina čelnika Josipa Franka (S. Matković 2001).

Zanimljivo je da su književni kritičari napravili mnogo veći i odlučniji odmak od jugoslavenskoga interpretacijskoga ključa. Tako Zdravko Zima, na tragu Miroslava Krležę, ne prešućuje Supilov politički i ideološki put od starčevićanstva, pa i srbofobstva, do integralističkoga jugoslavenstva (Zima 1997: 9). Ne propušta istaknuti Supilovo mađarofilstvo, dok je u isto vrijeme bio zakleti neprijatelj Austro-Ugarske Monarhije. Zima opravdava Supilovo jugoslavenstvo tvrdnjom da se za njega nije opredijelio zbog ideala, nego zbog pragmatičnih razloga. U zaključku se priklanja ustaljenoj historiografskoj slici: “Malo je individualnih pothvata u našoj nacionalnoj povijesti koji su do te mjere i bez ostatka bili prožeti snom o vlastitoj državi.” Na kolokviju u povodu godišnjice Frankova rođenja 1994. godine (Matić 1995: 6) povjesničar književnosti, akademik Dubravko Jelčić nedvosmisleno je ustvrdio da je dosadašnja ocjena Frankove (dosljedno, i Supilove) političke uloge bila u službi jugoslavenstva i srbofilstva (Jelčić 1995: 64–66). Jelčić možda nije potpuno pravedan prema novijoj hrvatskoj historiografiji, ali mu se ne može zanijekati jasno zrenje u bit historiografije, uključujući i dio današnje hrvatske, koja ne uspijeva razbiti čvrsti jugoslavenski okvir i iz njega konačno izići. Jelčić jasno uviđa da postoje dva politička Supila (jedan od 1891. do 1903. i drugi od 1903. do smrti) koji su “u potpunom protuslovlju” jedan s drugim (Jelčić 1995: 124) te da je Supilova hrvatska politika “upravo katastrofalna” (Jelčić 1995: 131). Osobito je Jelčić jasan kad uspoređuje Supila s Frankom i kad promatra Supilovu ulogu u Frankovu ocrnjivanju (Jelčić 1995: 131–135).

3. Josip Frank i Frano Supilo o hrvatskoj politici

Iako su obojica bila jedno vrijeme pristaše pravaške misli, Supilo i Frank postali su neprijateljski raspoloženi jedan prema drugomu i politikama koje

su zastupali. Supilo je Frankovu politiku držao “pomoćnicom mađarstva”,⁷ čak ga nije ni smatrao pravim pravašem, nego špekulantom, koji je koristio stranku za svoje osobne probitke. Frankovo *Hrvatsko pravo*, s druge strane, predbacivalo je Supilu slične poteze u politici: neiskreno pravaštvo, osobne interese, strančarenje, nedosljednost i sl. (Perić 1996: 134). Frankove pristaše smatrali su Supila i njegovo pisanje u *Novom listu* bolešću za koju se traži “ozdravljenje”. Za riječki su list držali da je “revolverski list”⁸, koji je “prava sramota za hrvatsko društvo”⁹ i koji si je dao “zadaću raztvoriti stranku prava”.¹⁰ Štoviše, smatrali su da se *Novi list* svim silama upeo kako ne bi došlo do suglasja i sporazumu među oporbom.¹¹ U nastojanju da omalovaži Franka, Supilo je posezao i za “argumentom” Frankova židovstva: “Frank je rodom Židov, njemački odgojeni Židov ... koji već po tome prema *Slavenstvu* kao takvome ima prirodene atavističke aversije, koje se, uz hvalevrijedne iznimke, mogu konstatirati kod čitave izraelitske rase, kao što se, opet, uz hvalevrijedne iznimke, i slavenska rasa naprama izraelitskoj u tim dispozicijama kreće.” Začudo, Supilo ne iščitava takvu “urođenu aversiju” Židova Franka prema Slavenima iz njihova odnosa prema Hrvatima, nego prema – Srbima.

Osim tih neslaganja oko ocjene nekih općih mjesta tadašnje politike, neslaganja Supila i Franka mogu se najbolje vidjeti ako se koncentriramo na nekoliko važnih tema iz tadašnjega društvenoga i političkoga života.

3.1. Odnos prema domaćim političkim čimbenicima i “novomu kursu”

Bit Supilove primjene politike “novoga kursa” sastojala se, suvremenim rječnikom rečeno, u stvaranju koalicije, barem i neprirodne, protiv Beča i njemstva. Za ostvarenje toga savezništva bio je spreman platiti cijenu oslanjanja na elemente koji su tradicionalno bili i radili protiv hrvatskih interesa. Da mu Mađari u tom trenutku nisu mogli biti dobri saveznici, Supilo se ubrzo sam uvjerio. Za (hrvatske) Srbe trebalo mu je više vremena i više osobnih tragedija.

Supilova ideja ima naoko svojstva modernosti; upravo je to srž “realne” politike: okrenuti se oko sebe, sklapati neočekivana prijateljstva i iritirati

---

⁷ *Crvena Hrvatska*, br. 45/1898, 1.

⁸ HP 1904, br. 2594 (8. srpnja).

⁹ HP 1904, br. 2592 (6. srpnja).

¹⁰ HP 1904, br. 2594 (8. srpnja).

¹¹ HP 1904, br. 2596 (11. rpnja).

provjerene saveznike. Uistinu, tako je i Supilo opravdavao svoju političku zamisao. Mađare se moralo zadovoljiti, ako ih se hoće držati za saveznike protiv Beča: “Najopasniji protivnik našega naroda jest Drang nach Osten i sistem koji mu služi. Tražiti zato sporazuma, sa svima, kojima ista pogibelj prijeti” (Supilo 1911: 132). Sa Srbima treba poći još dalje: treba usvojiti i promicati ideologiju jednoga naroda i bratstva: “Hrvati i Srbi sačinjavaju posvuda jedan jedini narod sa dva ravnopravna narodna imena” (Supilo 1911: 132). Supilova zamisao bila bi možda opravdana da nije bilo već tada jasno da je upravo to bio politički cilj Srba i Srbije. Gonjeni svetosavskom misijom proširenja srpstva, Srbima je na putu na Zapad stajala Monarhija, te su upregnuli sve snage, tražeći pogodne saveznike kako bi ju srušili. Supilo, čini se, do kraja života nije postao svjestan da je svojim strastvenim protivljenjem navodnomu njemačkomu programu *Drang nach Osten* i stavljanjem sebe na branik Istoka od toga prodora zapravo bio u službi srpskoga imperijalističkoga prodora na Zapad. Time je hrvatske zemlje doveo do iznimno lošega položaja, gorega od onoga u kojem su bili prije nastupa politike “novoga kursa”.

Frank je bio izričito protiv politike “novoga kursa”. Nije mu se svidio Supilov pristup ni polazište njegovih naprednjačkih sljedbenika traženja noviteta po svaku cijenu, pa bilo to i po cijenu trčkanja (kako, po Franku, i sama riječ naznačuje – *curro, currere*) “sad amo sad tamo, bez stalnog smjera, bez cilja i bez – glave”¹². Frank je bio uvjeren da tim tražiteljima noviteta ništa iz hrvatske političke, vjerske, kulturne i druge tradicije nije bilo sveto i nedodirljivo. Dapače. Starčevićev ideal “Hrvatska Hrvatima!”, “ideja hrvatstva, hrvatska misao” koja se sastoji u “slobodi i ujedinjenju Hrvatske”, što praktično znači rješavanje gospodstva i Austrije i Mađarske, za te su mladiće postali staromodni i predmet poruge i omalovažavanja. Umjesto taktike, novih “kurseva” i kombinacija nesigurnoga rezultata Frank je zagovarao predani rad, upravo kako postupaju Mađari u Monarhiji i Luegerovi kršćanski socijali u Beču i drugdje u Austriji.

Čista stranka prava podržavala je stajalište da se Hrvati ne trebaju miješati u odnose Austrijanaca i Mađara, iako nisu krili da su za rastavu Austrije i Mađarske. Nisu se, međutim, složili da se Hrvati već tada i bez ikakvih jamstava priklanjaju mađarskim zagovarateljima te rastave. Frankovo je stajalište bilo da treba ostati neutralan i prepustiti Austriji i Mađarskoj da rade na svojim rastavama. Kad i ako se to ostvari, mislili su, Hrvatima će biti lakše nametnuti svoje zahtjeve prema jednoj strani, nego kad obje imaju protiv sebe.¹³

¹² “Još o diplomatskoj akciji novoga kurza”, HP 1905, br. 2889 (4. srpnja).

¹³ *Isto*.

Još se manje Franku sviđao “novi kurs” sadržajno. Tvrdio je da taj novi politički smjer traži od Hrvata da “abdiciramo od svoje težnje i rada za slobodom i sjedinjenjem hrvatskih zemaljah”¹⁴. Frank je odbacivao osude da je u službi stranih interesa, a “novokursašima” je odgovorio protunapadom: “Sjetit ćemo vas na vaš kurz, kad će roditi plodovi vašega kobnoga sjemena, što ga sada sijete po hrvatskom narodu. Za vas bit će onda prekasno, samo da ne bude prekasno i za narod. Naprotiv naša će savjest ostati mirna i čista, jer ćemo moći kazati, da nismo nikad odstupili od naših načela, uvijek smo radili za hrvatsku misao.”¹⁵

Na prigovor naprednjaka da Frankovci “ne priznavaju Srbah”, zbog čega ne bi nikad u koaliciju s njima i “furtimašima”, *Hrvatsko pravo* odgovara: “Nama je mio i drag svaki pravoslavni žitelj kraljevine Hrvatske, koji hoće raditi za slobodu ove svoje domovine; protivni smo pako svakomu onomu, koji radi proti slobodi našoj i koji se bori proti naravnim i opravdanim našim težnjam.”¹⁶

Frankovi sljedbenici nisu se slagali sa Supilom i naprednjacima ni o ideji o “slavenskoj uzajamnosti”. Kao i o drugim elementima politike “novoga kursa”, “frankovci” su bili uvjereni da teza o slavenskoj uzajamnosti ne počiva na realnim temeljima, tj. da je čista ideološka podmetaljka. *Hrvatsko pravo* upozoravalo je na postupke jačih slavenskih naroda prema slabijima, što ruši svaku tezu o slavenskoj uzajamnosti: “Pa zar nije gorka ironija to teoretičko propovijedanje ljubavi prema inim slavenskim plemenima, kad u praksi ruska državna moć ugnjetava najbliže slavensko stablo, kulturni i katolički narod poljski?”¹⁷

I Supilo je svojedobno slično razmišljao:

“Ako se postavi na stanovište, da su Srbi i Hrvati dva posebna *naroda*, ili makar samo dva posebna plemenska *individualiteta*, a ne *jedan jedini i jedinstveni* narod sa dva narodna imena, onda je matematički sigurno i neizbježno, da se, u položaju, u kome se nalaze, *moraju* razviti ovakove utakmice, borbe i licitacije (misli se na frankovačke reakcije na srpske provokacije o međusobnom istrebljenju). Moraju zato, jer, pošto su i jedni i drugi *isto*, a opet nisu, ili neće da budu isto, to silom okolnosti jedan drugome eo ipso postaje najneposrednijim, najopasnijim neprijateljem. Jer ni Nijemci ni Mađari ni Talijani ne mogu tako lako i brzo oteti Hrvatu njegovu Hrvatsku narodnost, kao Srbi, i obratno, nitko

---

¹⁴ HP 1905, br. 2889 (4. srpnja).

¹⁵ HP 1905, br. 2884 (27. lipnja), moje isticanje.

¹⁶ “Misteriozna koalicija”, HP 1905, br. 2867 (5. lipnja).

¹⁷ HP 1905, br. 2885 (28. lipnja).

ne će to isto Srbima moći učiniti kao Hrvati. Treba se zamisliti u ovaj ljudi, a toli strahoviti problem, u kome se nalazimo u etničkim zakonima, kao jedna njihova iznimka, pak će se onda na stvari drukčije gledati” (Supilo 1911: 123–124).

Tako je, međutim, razmišljao “rani” Supilo dok je bio pripadnik pravaške ideje. “Kasni” je Supilo tvrdio upravo suprotno. Legitimno je pitati o razlozima Supilova napuštanja tradicionalnih pravaških rješenja te zašto nije zaključio, kao Frank, da Srbi u Hrvatskoj ne mogu tražiti da su na jednak način konstitutivan narod u Hrvatskoj kao i hrvatski; u protivnom, to samo može značiti poziv na “istrebljenje naše ili vaše”, kako su upravo Srbi formulirali. Napustivši tradicionalne pravaške okvire, Supilo je, naprotiv, napeo sve svoje sposobnosti i snage kako bi umanjio prirodne zahtjeve Hrvata za normalnim nacionalnim životom na svojim tradicionalnim prostorima do mjere zadovoljenja Srba u Monarhiji i njihova izdignuća na status naroda na hrvatskom teritoriju. Dok je “rani” Supilo ispravno predviđao da će se Hrvati i Srbi u Hrvatskoj nužno sukobiti ako su dva posebna naroda, neočekivano je da “kasni” Supilo želi žrtvovati hrvatski narodni identitet kako bi ta dva naroda postala “jedan i jedinstven”.

3.2. Odnos prema Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina oduvijek je bila predmet pozornoga praćenja svih političkih opcija u Hrvatskoj te ni Supilo ni Frank nisu mogli biti iznimke.

Kao i u svim drugim političkim vidovima, Supilo je bio na potpuno suprotnim pozicijama u svojoj ranoj fazi (do 1903. godine) i u svojoj kasnijoj fazi i glede odnosa prema toj zemlji tada još u sastavu Turske Carevine, ali pod prisilnom upravom Austro-Ugarske Monarhije. U *Crvenoj Hrvatskoj* Supilo je 1894. pisao:

“S jednim smo samo načistu: da na Bosnu i Hercegovinu, po historiji i po narodnosti, imamo više mi prava od Srba. – Po historiji: jer Hrvatska tamo ima i svojih silom otetih zemalja, dok ih Srbija nema, pošto Bosna nije bila nikada srpska, ako ne na silu, jer je Hrvatska za Bosnu i prolila dosta krvi svojih sinova, što se o Srbiji ne može reći. Po narodnosti, pak, što, ne obazirući se na prošlost i plemensko dokazivanje koje bi sve bilo nama u prilog – i danas, u slučaju jednog plebiscita Bošnjaka i Hercegovaca koji bi imao odlučiti izmed Hrvatske i Srbije, mi bismo dobili najmanje dvije trećine. Jer, iako u Bosni nije razvijena hrvatska svijest, ali ipak, uz 350.000 katolika Hrvata i muhamedanci, koji u svojim rukama imaju posjed, ukoliko svi nijesu Hrvati, ipak bi prije krv prolili nego bi dopustili da ih upregnu pod Srbiju” (Supilo 2000: 113).¹⁸

---

¹⁸ *Crvena Hrvatska*, br. 42, 20. listopada 1894.

I četiri godine nakon toga Supilo je imao posve jasne odrednice hrvatske politike općenito i glede Bosne i Hercegovine posebno. Tako je pisao:

“Hrvatska politika ima točno opredijeljeni cilj: da se okupe u jednu skupinu Hrvatska, Slavonija, Dalmacija i Istra, a zatim okupirane zemlje Bosna i Hercegovina. Iz ovoga da se – u okviru Habsburške Monarhije – načini jedna država s hrvatskim narodnim obilježjem, rješavajući s ostalim narodima i zemljama Monarhije dogovorno neke poslove, koje će uglaviti kao zajedničke. Centrum ovoga slobodnoga narodnoga sklopa ima da bude naš Zagreb, koji je ionako središte duševnog života Hrvatsva” (Supilo 2000: 130).¹⁹

Tako je pisao “mladi Supilo”, ali postoji i “stariji Supilo” koji je govorio, prozivao i dokazivao potpuno suprotno. Taj drugi Supilo nemilosrdno se obarao na sve što je hrvatsko u Bosni, a vrhunac je bila njegova izjava u Hrvatskom saboru 1907. godine da bi bilo bolje da Bosna i Hercegovina pripadne Srbiji nego da ostane pod dominacijom Austrije.²⁰ To je samo jedna od naznaka da je Supilova glavna motivacija u političkom prosuđivanju bila iskonska mržnja njemstva i sprječavanje njegova navodna prodora na Istok. Na meti su mu bili ponajprije prvi nadbiskup vrhbosanski Josip Stadler i drugi “klerikalci”. Ono što Supilo, zajedno s drugim “naprednim” snagama toga vremena koji su se i nazivali “naprednjacima”, nije htio priznati jest to da je politika “novoga kursa” najviše odgovarala Srbima i njima jedinima zapravo išla na ruku, ne samo u Bosni i Hercegovini, nego općenito (Krišto 1994: 221).²¹ Uočili su to i neki Supilovi suvremenici poput Ive Pilara. Više je nego očito, na što je Pilar upozoravao, da su se novokursaši odrekli Bosne, ne samo zbog taktičkoga manevra pridobivanja srpske naklonosti, nego zbog bezuvjetnoga i nijemoga prihvaćanja političke logike Srba i Srbije. Pilar (pseudonim L. V. Südland) ispravno zaključuje: “Da je u Hrvata bilo više smisla za poviest i dubljeg razumievanja vlastite svoje poviesti, oni bi lako pogodili, da je rezolucionaška politika iz temelja kriva” (Südland 1990: 352).

Supilo se pridružio naprednjacima u sustavnom i dosljednom kritiziranju Stadlera i “klerikalaca” u Bosni i Hercegovini, nazivajući politiku “novoga kursa” zaštitom “narodnih interesa”, a Stadlerovo zauzimanje za interese bosansko-hercegovačkih katolika služinaštvom njemačkim i vati-

---

¹⁹ Frano Supilo, “Hrvatska politika”, *Crvena Hrvatska*, 8/1898, br. 25, 18. lipnja.

²⁰ *Stenografički zapisi iz Sabora, Petogodište 1906. – 1911. Sjednica od 21. I. do 1. III. 1907. Sjednica 47, Svezak II, dio I. 1907*, str. 979; *Izabrani politički spisi*, 192–195 (193); *Hrvatski dnevnik*, 1907, 27. siječnja, 6, 9. i 11. ožujka.

²¹ Usp. pisanje sarajevskoga lista *Srpska riječ*, koji je pokrenut 1905. godine.

kanskim interesima. Supilu nije bilo nimalo znakovito da su se Srbi u Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni i Hercegovini slagali s takvim ocjenama i veselili im se. Tobože veličajući Papu Lava XIII. zbog njegove protivštine njemačkomu prodoru na istok, Supilo je zapravo htio istaknuti kako je tadašnji Papa Pio X. njegova suprotnost, nesposobnjaković, “maljušni papa”. Primjena toga Supilova svjetonazora na hrvatske političke prilike čita se ovako:

“A s ovom promjenom vidimo istodobno i promjenu raspoloženja Dranga i *njegovih avan-gardista* naprama Vatikanu. Naši khuenovci postaju dobri – katolici? (...) Ne, nego dobri klerikalci; Frank ne napada na episkopat i svećenstvo, dapače zauzima se za obranu ‘vjere’ i izmiruje se sa Stadlerom, koji je, kao pravi fanatik, ostao i nadalje oruđe, bez obzira da li za narod ili protiv naroda. Po Hrvatskoj promilješe jezuiti, njihov upliv zasegne na sve strane, u vladine krugove, u biskupske kurije, u kanoničke i svećeničke stanove. Začnu organizacije s obranu ‘vjere’, u Zagrebu se utemelji ‘katoličko’ tiskovno društvo. Nađu nadbiskupa slabića i kukavičicu, koga ubrzo sprave pod svoj upliv. Počne izlaziti *Hrvatstvo*, koje ima zadaću da svećenike otrgne od Neovisne narodne stranke i priveže uz jezuitsko-klerikalna kola. Grozničavi rad na sve strane!” (Supilo 2000: 178).

4. Zaključno razmišljanje

Kako danas vrednovati Franka i te dvije oprečne hrvatske politike? Danas je nedvojbeno lakše prosuđivati te dvije politike, jer osjećamo njihove posljedice. Zapravo bi se moglo reći da smo sve donedavno ubirali plodove Supilove politike, a Frankovo vrijeme je možda tek onedavno nastupilo. Događaji vezani uz raspad Jugoslavije, oružana pobuna hrvatskih Srba i napad Srbije na Hrvatsku i na hrvatstvo te izranjanje Hrvatske kao suverene zemlje vraća nas u vrijeme od prije stotinu godina i na predviđanja koja je Frank nudio na temelju svojih političkih analiza i političkoga iskustva. Teško je ne priznati da je povijest opravdala Frankove ideje, njegove analize političkih čimbenika na ovim prostorima i njegova predviđanja mogućih povijesnih raspleta.

S druge strane, Supilov najveći nedostatak nije pojedinačna pogrešna prosudba političke zbilje, nego interna proturječnost njegova političkoga razmišljanja. Postoje uistinu dva Supila, koji su međusobno nepomirljivi, koji se kose i poništavaju. U svojoj prvoj fazi, u razdoblju do 1903. godine, Supilo je, primjerice, o Srbima i o srpskoj politici tvrdio da “sloge između nas neće biti sve dok oni ne priznaju hrvatsko državno pravo” (Supilo 2000:

90) te da se Srbija preko srpstva u Hrvatskoj želi proširiti do mora (Supilo 2000: 142). Supilo je 1895. balkansku uniju nazvao “južnoslavenskom konfuzijom”, “eksperimentima” koji mogu biti samo izdaja hrvatskih interesa i “nametanje narodu novih imena, novih misli i novih težnja” koje vode u neizvjesnost (Supilo 2000: 123). Slično je Supilo rasuđivao i o drugoj ideji koja je sve više uzimala maha i u mnogim hrvatskim glavama – slavenstvu i slavenskoj uzajamnosti: “A naši politički tikvani misle da će i nas Hrvate netko pomoći u ime pusta bratstva, onako isto kao što bi se oni, za bratstvo, i imena svoga odrekli!” (Supilo 2000: 131).

No 1903. godine, kad se maknuo iz Dubrovnika u Rijeku, u Supilu se dogodio preokret. Upravo je tako naslovio uvodnik u *Novom listu* koji je uređivao – “Preokret”. Od toga obrata Supilo je činio sve ono što je prethodno govorio da bi bilo pogubno i izdajnički činiti (Supilo 2000: 155).

Suočeni s dvostrukom logikom i nedosljednim političkim razmišljanjem, prisiljeni smo tražiti objašnjenja na nekim drugim osnovama. Možda fasciniran osobnom sposobnošću predočenja stvarnosti intrigantno, maštovito i vidovito, čime je očaravao visoke diplomate i sugovornike, Supilo je srljao od jedne konstrukcije do druge da bi na kraju izgubio poveznicu stvarnošću. Mijenjao je uvjerenja i uz njih fanatično pristajao da više nije znao što je pravo, istinsko, njemu i njegovu narodu bitno, a što je plod osobne fantazije, privida, opsjene i samozadovoljavajuće konstrukcije.

Frank nije išao tim putem, nego je ostajao na tradicionalnim pravaškim vrijednostima i na političkoj prosudbi temeljenoj na praksi. Što je još važnije, s politikom koju je zasnivao na pravaškim vrijednostima nije imao brojne sljedbenike, dapače bio je hrvatska iznimka. U konačnici, teško je ne složiti se s ocjenom Dubravka Jelčića: “Nije dokazano da je Frankova politika prema Beču bila pogrešna; ali da je Supilova politika prema Beogradu bila i više nego pogrešna, za Hrvatsku i više nego štetna, upravo samoubilačka, to danas ne treba dokazivati. Sami događaji su to već dokazali” (Jelčić 1995: 143).

Što se na kraju može reći o historiografiji iz jugoslavenskoga razdoblja i njezinim ostacima do danas? Zašto se i danas tvrdi da se Supilo predano borio za hrvatsku državu usprkos njegovu jugoslavenstvu? Zašto je i danas Frank nerijetko izjednačavan s izdajnikom? Hrvatska je historiografija danas u nekom čudnom položaju. Neovisno o tome je li pojedini historičar nekakav zakašnjeli pristaša jugoslavenstva ili nije, prihvaćajući ili odbacujući “jugoslavenski okvir” kao povijesnu nužnost ili ludost, on će suditi o povijesnim osobama kao što su Frank i Supilo zbog određenja prema tom okviru. Hrvatska historiografija ne nalazi snage da se prebaci u nekakav drugi okvir, nazovimo ga hrvatskim, nego se vrti u krugu koji su zacrtali autoriteti koji

su mislili iz pretpostavki jugoslavenskoga kruga. Predmnijevam da je razlog tomu i to što su se neki stari autoriteti tako snažno nametnuli da se drugi i mlađi ne usude pomaknuti ih na mjesto koje im pripada. U svakom slučaju, podvojenost hrvatske historiografije traje i dalje, baš kao što je postojala podvojenost između Supila i Franka. Teško je shvatljivo zašto je u hrvatskim kulturnim krugovima i dalje tako moćno prisutna svijest o Supilovu domoljublju (unatoč grčevitom traženju savezništva, štoviše zajedništva, sa Srbijom) i Frankovu izdajstvu hrvatstva (zato što je preferirao ostati s Bečom nego ići s Beogradom). Jedino objašnjenje te apsurdne situacije jest i dalje snažna prisutnost ideje jugoslavenstva, jer je upravo persistentno jugoslavenstvo razlog divergentnoga prosuđivanja Franka i Supila. Takvo je stanje utoliko apsurdnije ako je posve jasno da se jugoslavenstvo povijesno pokazalo hrvatskim magistralnim promašajem. Bilo kako bilo, i danas bi se mogla parafrazirati Wilderova konstatacija s početka 20. stoljeća da će svi naponi hrvatske znanosti i politike biti uzaludni dok se Hrvati ne odluče “predano i snažno za jednu, jedinu moguću nacionalnu orijentaciju” (Wilder 1918: 17), samo što bi sada trebalo misliti da ta orijentacija više nije jugoslavenska.

Literatura

- Banac, Ivo. 1992. *Protiv straha*. Zagreb: Slon d.o.o.
- Banac, Ivo. 1994. Rat prije rata: Raspad jugoslavenske historiografije. U: *Cijena Bosne. Članci, izjave i javni nastupi 1992.–1993*. Zagreb: Europa danas d.o.o.
- Bogdanov, Vaso. 1953. O životu i radu Frana Supila (uvod). U: Frano Supilo, *Politika u Hrvatskoj*. Zagreb: Kultura.
- Gross, Mirjana. 1959. Socijalna demokracija u Hrvatskoj i politika “novog kursa”. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Odsjek za povijest* 2: 5–37.
- Gross, Mirjana. 1960. *Vladavina Hrvatsko-srpske koalicije 1906–1907*. Beograd: Institut društvenih nauka – Odeljenje za istorijske nauke.
- Gross, Mirjana. 1970. Supilo na Rijeci. Frano Supilo do početka prvog svjetskog rata. *Dometi* 3(3–4): 79–88.
- Gross, Mirjana. 1973. *Povijest pravaške ideologije*. Zagreb: Institut za hrvatsku povijest.
- Gross, Mirjana. 1993. Wie denkt man kroatische Geschichte? Geschichtsschreibung als Identitätsstiftung. *Österreichische Osthefte* 35(1): 73–98.
- Gross, Mirjana. 1996. *Suvremena historiografija. Korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi Liber.

- Gross, Mirjana. 2000. *Izvorno pravaštvo. Ideologija, agitacija, pokret*. Zagreb: Golden Marketing.
- Höpken, Wolfgang. 1996. History Education and Yugoslav (Dis-)Integration. *Öl ins Feuer? Oil on Fire? Textbooks, Stereotypes and Violence in Southeastern Europe*. Wolfgang Höpken, ur. Hannover: Verlag Hahnsche Buchhandlung.
- Horvat, Josip. 1938. *Supilo. Život jednoga hrvatskog političara*. Zagreb: Tipografija.
- Horvat, Josip. 1961. *Frano Supilo*. Beograd: Nolit.
- Horvat, Josip. 1990. *Politička povijest Hrvatske. Prvi dio*. Zagreb: August Cesarec. *Hrvatska revija*. Zagreb, 48/1998, br. 4.
- Jelčić, Dubravko. 1995. *Politika i sudbine. Eseji, varijacije i glose o hrvatskim političarima*. Zagreb: Školska knjiga.
- Krišto, Jure. 1994. *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850.–1918*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Krišto, Jure. 2001. Stare i nove paradigme hrvatske historiografije. *Društvena istraživanja* 10(1): 165–189.
- Krišto, Jure. 2002. Još jedanput o knjizi Holokaust u Zagrebu. *Časopis za suvremenu povijest* 34(3): 961–985.
- Krišto, Jure. 2005. Ideologija/Politika i historiografija: primjer Časopisa za suvremenu povijest (1969.–1999.). U: *Hrvatska historiografija XX. stoljeća: između znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva*. Srećko Lipovčan i Ljiljana Dobrovišak, ur. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Kulundžić, Zvonimir. 1970. *Tragedija hrvatske historiografije: O falsifikatorima, birokratima, negatorima, itd ... itd... hrvatske povijesti*. Zagreb: Nezavisno autorsko izdanje.
- Macan, Trpimir. 1992. *Povijest hrvatskog naroda*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske – Školska knjiga.
- Macan, Trpimir. 1998. Pogled na razvitak i stanje hrvatske povijesne znanosti. U: *Hrvatska i održivi razvitak. Humane i odgojne vrednote*. Zagreb: Ministarstvo obnove i razvitka Republike Hrvatske.
- Matić, Ante. 1995. Raskoli pa vladaj. Zašto hrvatska historiografija ne prihvaća poznatog pravaša dr. Josipa Franka. *Večernji list*, Kulturni obzor, 22. siječnja.
- Matković, Hrvoje. 1998. Napomene uz proučavanje povijesti Jugoslavije. *Hrvatska revija* 48(4): 828–834.
- Matković, Stjepan. 2001. *Čista stranka prava 1895.–1903*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest – Dom i svijet.
- Perić, Ivo. 1979. Dubrovačko razdoblje političkog djelovanja Frana Supila. *Analiza Zavoda za povijesne znanosti JAZU Dubrovnik* 17: 503–659.
- Perić, Ivo. 1996. *Mladi Supilo*. Zagreb: Školska knjiga.

- Perić, Ivo. 1997. *Povijest Hrvata*. Zagreb: Centar za transfer tehnologije.
- Petrinović, Ivo. 1988. *Politička misao Frana Supila*. Split: Književni krug.
- Petrinović, Ivo, 2000. Politički život i nazori Frana Supila. U: Frano Supilo, *Izabrani politički spisi*. Zagreb: Golden marketing – Narodne novine.
- Stančić, Nikša. 2002. *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću*. Zagreb: Barbat.
- Stenografički zapisi iz Sabora*. 1907. Petogodište 1906–1911. Sjednica od 21. 1. do 1. 3. 1907. Sjednica 47, Svezak II, dio I.
- Strčić, Petar. 1994. U povodu 125-godišnjice rođenja Frana Supila i 95-godišnjice njegova Novoga lista. *Slobodna Dalmacija*, 30. prosinca i dalje.
- Sudland, L. V. (Ivo Pilar). 1990. *Južnoslavensko pitanje. Prikaz cjelovitog pitanja*. Varaždin: Hrvatska demokratska stranka – Podružnica Varaždin.
- Supilo, Frano. 1892. Bistrimo! To nam je dužnost! *Crvena Hrvatska* 2(37), 24. rujna. Ponovljeno u: *Izabrani politički spisi*: 87–90.
- Supilo, Frano. 1898. Hrvatska politika. *Crvena Hrvatska* 8(25), 18. lipnja. Ponovljeno u: *Izabrani politički spisi*. 2000. Zagreb: Golden marketing – Narodne novine: 129–132.
- Supilo, Frano. 1901. Zdrava politika. *Novi list* 4(37), 14. veljače. Ponovljeno u: *Izabrani politički spisi*: 141–143.
- Supilo, Frano. 1903. Preokret. *Novi list* 6(270), 28. srpnja.
- Supilo, Frano. 1906. Nova era i naše katoličko svećenstvo. *Novi list* 9(230), 21. kolovoza.
- Supilo, Frano. 1911. *Politika u Hrvatskoj*. Rijeka.
- Supilo, Frano. 2000. *Izabrani politički spisi*. Izbor i uvodna studija Ivo Petrinović. Zagreb: Golden marketing – Narodne novine.
- Švab, Mladen. 1996. U povodu knjige Mirjane Gross, *Suvremena historiografija. Korijeni, postignuća, traganja*. *Časopis za suvremenu povijest* 28(3): 457–462.
- V. W. (Većeslav Wilder). 1918. *Dva smjera u hrvatskoj politici*. Zagreb: Hrvatski štamparski zavod.
- Zima, Zdravko. 1997. Obljetnice – 80 godina od smrti Frana Supila. Supilov hrvatski san. *Novi list*, 26. rujna.